

«ԳԱՅԼԻ ՄՈՐԹՈՎ ԳԱՌՆԵՐԸ». ՀՈՒՅՆԵՐԻՆ ՀՐԵՇԱՑՆԵԼՈՒ ԳՈՐԾԸՆԹԱՅՐ
ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՔԱՐՈՋՉԱԿԱՆ ՏԻՐՈՒՅԹՈՒՄ
(ԻՄ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ԴՈՒ ԵՍ) ՀԵՌՈՒՍԱՍԵՐԻԱԼԻ ՕՐԻՆԱԿՈՎ)

Նաիրա Հ. Պողոսյան
Երևանի պետական համալսարան, Հայաստան

«Իզմիրին չեն կարողացել տիրել երկու բան՝ ԱԶԿ-ն ու հույները»²:

2000-ականներից համաշխարհային հեռուստաշուկայում մեծ հանրայնություն վայելող թուրքական սերիալների երևույթը քննության է առնվել և հասարակական-լրագրողական, և ակադեմիական շրջանակներում: Ուսումնասիրողները կարևորում են հեռուստանովելների (մասնավորապես պատմական թեմատիկայով սերիալների)՝ արտաքին լսարանին ուղղված քարոզչական գործառույթը՝ որպես «փափուկ ուժի» գործիք. հեռուստանովելները, միևնույն ժամանակ, թուրք հեռուստադիտողին որոշակի ուղերձներ հասցնելու նպատակ ունեն: Այս համատեքստում քննվում է ռեժիսորներ Յադմուր և Դուրուլ Թալան եղբայրների «Իմ հայրենիքը դու ես» (թուրք.՝ Vatanım Sensin) բազմասերիանոց ֆիլմը, որը ներկայացնում է գերության մեջ հայտնված թուրք սպա Ջնդեթի և նրա ընտանիքի պատմությունը: Հեռուստադիտողը հայտնվում է 1919-1922 թթ. պայքարին, քաղաքի թուրք բնակչության գործողություններին: Սերիալի բազմաշերտ սյուժետում միախառնվում են սիրային պատմությունները, հին գաղտնիքներն ու դավաճանությունները, անակնկալ բացահայտումները: Քարոզչական տեսանկյունից հեռուստասերիալն ունի երկու կարևոր առանձնահատկություն՝ ընդգծված հակահունակաժողովրդավաճառական շարժման գովաբանությունը: Մեր նպատակն է վերհանել հույն և թուրք կերպարների հակադրման հիմնական շերտերը, ներկայացնել հույներին հրեշաճելու գործընթացի առանձնահատկություններն ու թուրքերին հերոսացնելու հնարները:

Բանալի բառեր՝ թուրքական սերիալներ, Իզմիր, հույներ, քեմալական շարժում, փափուկ ուժ:

Հոդվածը ներկայացվել է՝ 21.02.2023: Ընդունվել է տպագրության՝ 17.04.2023:

The article was submitted on 21.02.2023 and accepted for publication on 17.04.2023.

Статья поступила 21.02.2023 и была принята к публикации 17.04.2023.

Ինչպես հղել՝ Նաիրա Հ. Պողոսյան ««Գալլի մորթով գառները»․ հույներին հրեշաճելու գործընթացը թուրքական քարոզչական տիրույթում («Իմ հայրենիքը դու ես» հեռուստասերիալի օրինակով)», *Յեղասպանագիտական հանդես* 11, no. 1 (2023), 103-114:

How to cite: Naira H. Poghosyan, “‘The Sheep in Wolf’s Clothing’: Demonization of Greeks in Turkish Propaganda (Case Study of TV Series “You are My Motherland”),” *Ts’eghaspanagitakan handes* 11, no. 1 (2023), 103-114.

Как сослаться: Наира А. Погосян, “‘Овцы в волчьей шкуре’: демонизация греков в турецкой пропаганде (на примере телесериала “Ты моя родина”),” *Цехаспанагитакан андес* 11, no. 1 (2023), 103-114.

1 «Արդարություն և զարգացում» կուսակցություն:

2 “Milliyetçilik çok sinsi bir iç dünyadır,” <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/23607/milliyetcilik-cok-sinsi-bir-ic-dunyadir>, դիտվել է՝ 20.07.2022:

Թուրքիայի Հանրապետության ստեղծումից ի վեր ազգային քաղաքականության հիմնասյուներից մեկը եղել և այսօր էլ շարունակում է մնալ ոչ մուսուլմանների նկատմամբ խտրական վերաբերմունքը, որը տասնամյակների ընթացքում ունեցել է թե՛ ֆիզիկական, թե՛ տնտեսական, թե՛ հոգեբանական ու սոցիալ-մշակութային դրսևորումներ. այսօր Թուրքիայի հասարակական կյանքում հայերի և հույների ներկայությունը գրեթե չի զգացվում: Ոչ մուսուլման համայնքների թվաքանակի նվազմանը զուգահեռ նրանց դեմ ուղղված «ատելության խոսքը» պետական հոլովությամբ ավելանում է՝ հասարակության շրջանում վառ պահելով այն ընկալումը, որ հայերն ու հույները «օտար», «ուրիշ», «թշնամի» են: Այդ ամենն ընդգծվում է կորոնավիրուսի համավարակի օրերին. «Մրանք են կորոնավիրուսը մեր գլխին բերել» կոչերով հրկիզում են Ստամբուլի Բեյօղլու թաղամասի Սբ Գրիգոր Լուսավորիչ եկեղեցու դուռը, պոկում Ուսքյուդարի Սբ Մարիամ Աստվածածին եկեղեցու ճաղավանդակի խաչը³:

Միևնույն ժամանակահատվածում՝ 2020 թ. մայիս ամսվա ընթացքում, նախագահ Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանը երկու անգամ անդրադառնում է փոքրամասնություններին. մայիսի 4-ի ելույթում նրանց կոչում է «սրի մնացորդներ»⁴, իսկ մայիսի 11-ին հայկական և հունական լոբբիները «չար ուժեր» որակում՝ զուգահեռներ տանելով նրանց, գյուլենականների և Արաբական ծոցի երկրներից ֆինանսավորվող ահաբեկիչների միջև⁵: Պարզ է, որ Էրդողանի այդպիսի որակումները չէին կարող չազդել հասարակության տրամադրությունների վրա: Հարկ է նշել, որ Թուրքիայում պետական քարոզչամեքենան ատելության խոսք է տարածում ոչ միայն ՀԼՄ-ների, այլ նաև ուրիշ միջոցներով, այդ թվում՝ գրականության⁶ և կինոյի:

Եթե գրականության մեջ ոչ մուսուլմանների թիրախավորումը գրեթե հարյուրամյա պատմություն ունի, կինոյում, ավելի կոնկրետ, վերջին 15-20 տարիներին «Թուրքիայի

3 Եկեղեցիներում տեղի ունեցած հարձակումների մասին մանրամասն տե՛ս Kuzguncuk Kilisesi'nin haçı yerinden söküldü <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/24079/kuzguncuk-kilisesi-nin-haci-yerinden-sokuldu>, դիտվել է՝ 15.09.2021, ինչպես նաև՝ Bakirköy'deki Ermeni Kilisesi'nin kapisini yakti, “Corona'yi bunlar bela etti” dedi <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/bakirkoydeki-ermeni-kilisesinin-kapisini-yakti-coronayi-bunlar-bela-etti-dedi-5803418/>, դիտվել է՝ 15.09.2021:

4 Էրդողանի ելույթի տեքստը տե՛ս Cumhurbaşkanî Erdoğan tek tek açıkladı! İşte Mayıs ayı normalleşme planı, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/son-dakika-cumhurbaskani-erdogan-tek-tek-acikladi-iste-mayis-ayi-normallesme-planı-6205190>, դիտվել է՝ 15.09.2021:

5 Էրդողանի ելույթի տեքստը տե՛ս Erdoğan “Ermeni ve Rum lobilerini suçladı,” <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/24022/erdogan-ermeni-ve-rum-lobileri-ni-sucladi> դիտվել է՝ 15.09.2021:

6 Ժամանակակից գրականության մեջ հույների կերպարի ընկալումների մասին մանրամասն տե՛ս Hercules Millas, *The Image of the Greek Minority of Istanbul in Turkish Literature: Past and Recent Tendencies* <http://www.herkulmillas.com/en/hm-articles/75-literary-criticism/426-the-image-of-the-greek-minority-of-istanbul-in-turkish-literature-past-and-recent-tendencies.html>, դիտվել է՝ 18.08.2022:

Hercules Millas, *The Contrasting Images of Greeks in Turkish Literature: Fiction Versus Memoirs*, <http://www.herkulmillas.com/en/hm-articles/75-literary-criticism/352-the-contrasting-images-of-greeks-in-turkish-literature-fiction-versus-memoirs.html>, դիտվել է՝ 18.08.2022:

ազգային ապրանքանիշ»⁷ դարձած հեռուստատերիալներում հակահայկական և հակահունական քարոզչությունը համեմատաբար նոր երևույթ է:

2000-ականներից համաշխարհային հեռուստաշուկայում մեծ հանրայնություն վայելող թուրքական սերիալների երևույթը քննության է առնվել և՛ հասարակական-լրագրողական, և՛ ակադեմիական շրջանակներում: Ուսումնասիրողները կարևորում են հեռուստանովելների (մասնավորապես պատմական թեմատիկայով սերիալների)⁸ արտաքին լսարանին ուղղված քարոզչական գործառույթը՝ որպես «փափուկ ուժի»⁹ գործիք. հեռուստանովելները, միևնույն ժամանակ, թուրք հեռուստադիտողին որոշակի ուղերձներ հասցնելու նպատակ ունեն:

Թուրքական իշխանություններն օսմանյան անցյալի վերաբժնորման համատեքստում պատմական բնույթի սերիալները դիտարկում են որպես հասարակության մեջ կոնկրետ շեշտադրումներով ձևավորված կարծրատիպերը վերափոխելու հնարավորություն ընձեռող հարթակ: Եթե Օսմանյան կայսրության պատմության վերաբժնորման միտումը շատ հստակ է, ապա կայսրության անկման, հանրապետության ստեղծման պատմության շուրջ ընկալումների քննարկումը ինչ-որ առումով դեռ բաց է մնում:

2016-2018 թթ. թուրքական «Kanal D» ալիքով հեռարձակված «Իմ հայրենիքը դու ես» բազմասերիանոց ֆիլմը ներկայացնում է Օսմանյան կայսրության անկումն ու քեմալական շարժումը: Սերիալի պյուժեի կենտրոնում Զմյուռնիայում տեղի ունեցած իրողություններն են (1919-1922), որոնց համատեքստում ներկայացվում է քեմալական շարժումը, քարոզչական մի շարք հնարքներով բացահայտորեն թիրախավորվում են Հունաստանն ու հույները: Հետաքրքիր է ընդգծել, որ Հունաստանը շուրջ 15 տարի թուրքական սերիալների արտահանման առաջնահերթ ուղղություններից մեկն է: 2005 թվականից ի վեր հունական առաջատար հեռուստաընկերությունները ցուցադրել են 50-ից ավել թուրքական սերիալ: Դրանցից առաջինը «Օտար փեսա»-ն (թուրք.՝ Yabancı damat) է եղել, որի հումորային պյուժեի հիմքում թրքուի Նազլիի և հույն Նիկոյի սիրո պատմությունն է⁹: Հունաստանում մեծ հաջողության է արժանանում նաև թուրք-հունական համատեղ «Երկու ափ, մեկ Իսմաիլ» (թուրք.՝ İki Yaka Bir İsmail) հեռուստատերիալը, որ պատմում է մի տղամարդու մասին, որը թուրք և հույն կին ունի Էգեյանի երկու ափերին¹⁰:

Հունաստանում թուրքական սերիալների հաջողությունը պայմանավորված է, մի կողմից, դրանց բարձր որակով, մյուս կողմից՝ հույն և թուրք հասարակությունների՝ կենցաղավարման, սոցիալական նորմերի և բազմաթիվ այլ ընդհանրություններով:

7 Kübra Özarslan, *Dünyada Türk Dizisi Çilginliği* (İstanbul: Gece Kitaplığı, 2020), 83.

8 Մանրամասն տե՛ս Joseph S. Nye, *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power* (New York: Basic Books, 1990).

9 “Rise of Turkish Soap Operas in Greece,” <https://cafebabel.com/en/article/rise-of-turkish-soap-operas-in-greece-5ae00818f723b35a145e2fed/>, դիտվել է՝ 20.08.2022:

10 “Turks and Greeks Come Together, Even if on TV Screens,” <https://www.hurriyetdailynews.com/turks-and-greeks-come-together-even-if-on-tv-screens-33418>, դիտվել է՝ 11.08.2022:

Հունաստանում՝ որոշ շրջանակներում, քննարկվում են թուրքական սերիալների ցուցադրման աննպատակահարմարությանը և դրանց լայն տարածման վտանգներին վերաբերող հարցերը: Նմանօրինակ նախաձեռնությամբ է հանդես եկել օրինակ Հելլենական միջազգային ասոցիացիան¹¹: Ժամանակ առ ժամանակ նմանատիպ կոչեր են հայտնվում նաև սերիալների ֆեյսբուքյան և ինստագրամյան էջերում:

«Իմ հայրենիքը դու ես» հեռուստասերիալից առաջ թուրք-հունական առնչությունների (Օսմանյան կայսրության գոյության վերջին հիսնամյակում և անկման նախաշեմին) անդրադարձել են «Հաջողություն, Ռումելիա» (2007-2009)¹² և «Բալկանների վերջին ամառը. 1912» (2012) սերիալները¹³, որոնք սակայն հանրային մեծ ուշադրության չեն արժանացել, իսկ «Բալկանների վերջին ամառը. 1912»-ը չորս սերիալից հետո ցածր վարկանիշի պատճառով դադարեցվել է ցուցադրվել:

«Իմ հայրենիքը դու ես» հեռուստասերիալն առանձնանում է թե՛ դերասանական կազմով (գլխավոր դերակատարներն են «Հոյակապ դարաշրջան»-ում¹⁴ սուլթան Սուլեյմանին մարմնավորած Հալիդ Էրգենչը և նրա կինը՝ Բերգյուզար Քորելը, որոնք հայտնի են նաև «Հազար ու մի գիշեր» ֆիլմից¹⁵), թե՛ բավական մեծ բյուջեով:

Հեռուստասերիալի որակի և հանրայնության մասին է վկայում այն փաստը, որ «Ոսկե թիթեռ» 44-րդ մրցանակաբաշխությանը ճանաչվել է «տարվա լավագույն ֆիլմ»¹⁶, իսկ ֆիլմարտադրող «Դոդան» հոլդինգը մրցանակ է շնորհել ռեկորդային վաճառք ապահովելու համար:

2017 թ. սահմանադրական հանրաքվեի նախօրեին սեփական ելույթների վարկանիշը բարձրացնելու նպատակով Էրդողանը մայիսի 28-ին հանդես է գալիս «Չուքուր» բազմասերիանոց ֆիլմից առաջ, իսկ հունիսի 7-ին՝ «Իմ հայրենիքը դու ես» հեռուստասերիալի եթերաժամին, ինչը սակայն հանգեցրեց հեռուստադիտողների բողոք-մեկնաբանություններին Թ-վիթերում և սոցիալական այլ կայքերում: Երբեմն ծիծաղելի, երբեմն վիրավորական այդ մեկնաբանություններն ունեն նաև քաղաքական ենթատեքստ, ինչպես այս մեկը. «Մուսթաֆա Քեմալի ֆիլմն ենք ուզում դիտել,

11 “Why Turkish Series Should be Removed from Greek Television,” <https://greekcitytimes.com/2020/05/04/why-turkish-series-should-be-removed-from-greek-television/>, դիտվել է՝ 30.06.2022:

12 Հեռուստասերիալի մասերը հասանելի են <https://www.imdb.com/title/tt1173202/> հղումով, դիտվել է՝ 17.07.2022:

13 Հեռուստասերիալի մասերը հասանելի են <https://www.imdb.com/title/tt2256510/> հղումով, դիտվել է՝ 17.07.2022:

14 2011-2014 թթ. հեռարձակված, Սուլթան Սուլեյմանի և նրա կնոջ Հյուրբեմի պատմությունը ներկայացնող սերիալը մինչ օրս աշխարհում ամենավաճառված թուրքական ֆիլմն է: Հեռուստասերիալի մասերը հասանելի են <https://www.youtube.com/@Muhtesemyuzyl> հղումով, դիտվել է՝ 11.08.2022:

15 Ahmet Rifat Şungar, *Vatanım Sensin’de Vecihi Hürkuş’u oynayacak* (Dizisinin oyuncu kadrosu ve karakter analizleri), https://www.ntv.com.tr/galeri/yasam/ahmet-rifat-sungar-vatanim-sensinde-vecihi-hurkusu-oynayacak-dizisinin-oyuncu,vcHgyCQlDke9djWXqeO5Hg/XwGa5vfdokmir-1Y5_ylew, <https://www.milliyetemlak.com/dergi/vatanim-sensin-nerede-cekiliyor/>, դիտվել է՝ 19.07.2022:

16 “En İyi Dizi: Vatanım Sensin!,” <https://www.youtube.com/watch?v=3VrK8AZILoQ> - En Quality Dizi Ödülünü Vatanım Sensin Aldı, <http://www.o3medya.com/en-quality-dizi-odulunu-vatanim-sensin-aldi/>, դիտվել է՝ 07.07.2022:

Դուք ստիպում եք դառնալ նախագահի կատարած սահմանադրական խախտման ակնհայտ։ Դա հանցագործություն է»¹⁷։

Մման մեկնաբանություններն իհարկե արժեն դիտարկել երկրում Էրդողան-Քեմալ դեռևս ոչ շատ ակնհայտ հակադրման համատեքստում։ Հեռուստասերիալի հասարակական հնչեղության վկայությունն է նաև այն, որ ավարտից երկու տարի անց՝ 2020 թ. մայիսի 19-ին, Բերգյուզար Քորելը, ինստագրամյան էջում տեղադրելով ֆիլմից մի հատված, գրել է. «Այս պահին որպես քաղաքացի, որպես անձ, որպես կին իմ անցած ճանապարհին ձեռք բերած ամեն ինչ քո շնորհիվ է, մեծ հայր, հուսով եմ, տեսնում ես, որ կարողացել ենք քո թողածին տեր կանգնել և քո բացած լուսավոր ճանապարհով շարունակել քայլել, հայրենիքին ու դրոշին անսպառ սիրով ու հարգանքով կապված երեխաներ մեծացնել։ Եթե կարողանում ենք դաստիարակել հայրենասեր, լուսավորյալ, գիտությանը, գիտելիքին ու կրթությանը կարևորություն տվող երեխաներ, երիտասարդներ, դա էլ է քո շնորհիվ, քեզնից սովորածի շնորհիվ։ Շնորհավոր մայիսի 19-ը՝ Աթաթուրքի հիշատակի, երիտասարդության և սպորտի տոնը»¹⁸։

Հեռուստասերիալի սկզբում նշվում է, որ թեև իրադարձություններն ամբողջովին հորինված են, սակայն կերպարների մի մասն իրական անձինք են եղել։ Գլխավոր կերպարի՝ Ջնդեթի նախատիպը Գյավուր Մյումին փաշա անունով հայտնի կապիտան Մուսթաֆա Մյումին Աքսոյն է (1892-1948), որը, Մուսթաֆա Քեմալի հանձնարարությամբ, ընդգրկվել էր հունական գորքերում¹⁹։ Հազարապետ Ջնդեթն էլ իր հայրենասիրությամբ հայտնի թուրք սպա է, որին հույները գերելարում են Բալկանյան պատերազմի ընթացքում Սալոնիկի թուրք հրամանատարության դավաճանության պատճառով։ Նա յոթ տարի անց վերադառնում է Զմյուռնիա՝ արդեն հաղթական հունական բանակի գնդապետի կոչումով։ Հայրենիքի դավաճան Ջնդեթը երկրի ներքին շրջաններում նոր-նոր ծավալվող քեմալական շարժման նվիրյալներից է, որն իր կյանքի գնով փորձում է խանգարել հունական բանակին։ Իրական նախատիպ ունի նաև հեռուստասերիալի առաջին մասում Զմյուռնիա մտած հունական գործի հրամանատարի դեմ մահափորձի ժամանակ սպանվող Հասան Թահսինը։ Կերպարների շարքում են նաև Մուսթաֆա Քեմալը, գրող և քաղաքական գործիչ Հալիդե Էդիփը, հայտնի օդաչու Վեջիհի Հյուրքուշը։

Հազարապետ Ջնդեթի, հունական գորքերի հրամանատար Վասիլիի և մի քանի ընտանիքի շուրջ ծավալվող բազմաշերտ պլոտնում միախառնվում են սիրային պատմությունները, հին գաղտնիքներն ու դավաճանությունները, անակնկալ բացահայտումները։ Քարոզչական տեսանկյունից հեռուստասերիալն ունի երկու կարևոր

17 “Vatanım Sensin’e Erdoğan engeli,” <https://odatv4.com/vatanim-sensine-erdogan-engeli--2303171200.html>, դիտվել է՝ 15.08.2022:

18 Դերասանուհի Բ. Քորելի ինստագրամյան էջ, https://www.instagram.com/tv/CAXc4UAJHlu/?utm_source=ig_embed, դիտվել է՝ 17.07.2022:

19 Գյավուր Մյումին փաշայի մասին մանրամասն տե՛ս Hür A., ‘İstiklal Savaşı’nin iki casusu: Gavur Mumin ve Mustafa Sagir, <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ayse-hur/istiklal-savasinin-iki-casusu-gavur-mumin-ve-mustafa-sagir-1190132/>, դիտվել է՝ 17.07.2022:

առանձնահատկություն՝ ընդգծված հակահունականությունն ու քեմալական շարժման գովաբանությունը:

Հեռուստասերիալը ստեղծում է «դաժան», «անմարդկային» հույնի կերպար: Առաջին և երկրորդ մասերում գլխավոր կերպարի՝ Ջնդեթի հուշերի միջոցով հեռուստադիտողը տեսնում է Բալկանյան պատերազմից հետո հունական «աշխատանքային ճամբարներում» հայտնված թուրքերի նկատմամբ հույն ղեկավարության դաժան վերաբերմունքը²⁰: Նմանատիպ տեսարաններ են ներկայացվում նաև հաջորդ սերիաներում, ինչպես՝ հույների հարձակումից մի կերպ փրկված թրքուհու պատմությունը (մաս 7), Զմյուռնիայից ոչ հեռու տեղակայված ճամբարում փախստականների սպանությունը (մաս 27):

Հունական սպայական անձնակազմի դաժանության մարմնացումն է գնդապետ Ստավրոն, որը բանտում հայտնվող մարդկանցից տեղեկություն կորզելու համար կիրառում է էլեկտրական աթոռ հիշեցնող սարք զոհերին կտտանքների է ենթարկում առանց խղճի խայթի, նույնիսկ հաճույքով (մաս 9):

Հունական զորքերի հրամանատար Վասիլին Ստավրոյի պես սադիստ չէ: Սպայի պարտքը նրա համար ընտանիքից, սեփական որդու երջանկությունից վեր է: Գովեստի արժանի և զինվորական միջավայրում ընդունելի համարվող այս մոտեցումը հեղինակները հակադրում են գնդապետ Ջնդեթի՝ ընտանիք-հայրենիք երկվության մեջ հավասարակշռություն գտնելու կարողությանը՝ ընդգծելով հունական կողմի թուլությունը:

Ֆիլմում ներկայացվող հույն կանանց շարքում ևս դրական կերպարներ չկան: Գեներալ Վասիլիի կինը՝ Վերոնիկան, ավագ որդուն մեկ տարեկանում օսմանյան զինվորների հարձակման հետևանքով կորցրած (սերիալային ոսկե կանտոնների համաձայն՝ նրա որդին իրականում չի մահացել. նրան որդեգրել է Ջնդեթի ընտանիքը (մաս 30)) դժբախտ մայր է, որն իր խնդիրների լուծումը փորձում է գտնել գինու և ամուսնու հետ մշտական վեճերի մեջ: Սա հակադրվում է Ջնդեթի կնոջ՝ Ազիզեի կերպարին, որը, ամուսնու «դավաճանությունը», երեք երեխաների խնդիրները մի կողմ դրած, ակտիվորեն պաշտպանում է երկրի շահերը: Նա աշխատում է հիվանդանոցում, անձնվիրաբար օգնում թուրք զինվորներին, իսկ երբ հունական բանտ է ընկնում, լռում է՝ հակառակ բոլոր կտտանքներին:

Այդուհանդերձ, սցենարիստները ներկայացրել են Ազիզեի ու Վերոնիկայի այդքան տարբեր կերպարների գլխավոր ընդհանրությունը՝ մայրական անսահման սերն ու նվիրվածությունը և այն, որ «մայր» և «երեխա» հասկացությունների ընկալումը, անկախ ազգային, կրոնական պատկանելությունից, նույնն են: Սակայն, ի հակադրության դրան, հույները Զմյուռնիայի թուրք որբերին ստիպողաբար մկրտում և ուղարկում են Աթենք: Հեռուստասերիալում, ի հակադրություն հույն կանանց, թրքուհիները բարեպաշտ են, աշխատասեր, մարդասեր, օրինակ՝ Հալիդե Էդիփը, Ջնդեթի դուստրեր Հիլալը (կիսալուսին) և Յըլդըզը (աստղ), Բարա (սև) Ֆաթման

20 Հեռուստասերիալի բոլոր մասերը հասանելի են սերիալի պաշտոնական կայքէջում՝ <https://www.kanald.com.tr/vatanim-sensin/bolumler>, դիտվել է՝ 17.07.2022: Այսուհետ կնշենք սերիան, բայց հղում չենք տա:

(Առաջին համաշխարհային պատերազմում կորցրել է ամուսնուն ու որդիներին, զինվորագրվել Քեմալի բանակում):

Փորձելով ցույց տալ, որ հույնը, անկախ սոցիալական դիրքից, պաշտոնից կամ տարիքից, նույնն է, ներկայացվում է Ջնդեթի տասնամյա որդի Ալի Քեմալի և նրա տարեկից Նիկոյի երեխայական կռիվը, որի ընթացքում Նիկոն ասում է. «Շուտով չքվելու եք Սալոնիկից», ինչը զայրացնում է Ալի Քեմալին (մաս 1):

Որոշ հույն կերպարներ հրաժարվում են պայքարել թուրքերի դեմ՝ պատերազմն անարդար համարելով. Վասիլիի որդին՝ Լեոնը, որ ֆիլմի սկզբում երդվյալ թուրքատյաց էր, սիրահարվում է Ջնդեթի աղջկան՝ Հիլալին, և հանուն նրա դավաճանում սեփական բանակին: Հիլալին ուղարկված նամակում Լեոնը գրում է. «Ինձ քո շնորհիվ եմ ճանաչում: Սկզբում չէի ընդունում, որ կարող եմ սիրել անհնարինը, սակայն այժմ քեզ տեսնելիս աննկարագրելի զգացմունքներ եմ ապրում: Իմ չճանաչած երկիրը սիրում, չիմացածս լեզվով խոսում եմ: Ինչքան ճանաչում եմ երկիրդ, այնքան ավելի շատ եմ քեզ սիրում: Հասկանում եմ, թե որտեղից է սերում քո պայքարելու կիրքը, և ամենաշատն էլ այդ կիրքն եմ սիրում: Քո մաշկի գույնը իմ դրոշի սպիտակին եմ նմանեցնում, իսկ աչքերդ՝ կապույտին: Հավատում եմ ձեր դրոշի աստղի հավերժությանը, դրա կարմիրը նմանեցնում եմ ձեր կյանքին, որ առանց մտածելու կգոհաբերեք, և այդ կարմիրի մեջ կորում: Հետո դու ինձ համար վերածվում ես աշխարհի բոլոր ժողովուրդների դրոշներին: Քո մասին մտածելիս սահմանները, մարդկանց գույները, դրոշները վերանում են» (մաս 20):

Լեոնի և Հիլալի պատմությունը սերիալի ամենահուզիչ, ռոմանտիկ և գեղեցիկ պլոտտային գիծն է, որ, միևնույն ժամանակ, քարոզչական կարևոր գործառույթ ունի: Ի տարբերություն Լեոնի՝ Հիլալը երբևէ պետության, հայրենիքի շահը չի ստորադասում Լեոնի անձից, նույնիսկ կրակում է նրա վրա և ծանր վիրավորում:

Ինչպես Հիլալը, այնպես էլ մյուս թուրք կերպարները, ի տարբերություն հույների, հայրենասիրության, անսպառ տոկոսության, մարդասիրության օրինակներ են: Երբեմն այս հատկանիշներն ավելի ընդգծելու համար հեղինակները հույն կամ եվրոպացի կերպարների անունից ծաղրում են թուրքերին ու նրանց կրոնական արժեքների, ընտանիքի նկատմամբ նվիրվածությունը: Գրեթե բոլոր թուրք կերպարները ինչ-որ կերպ կապված են քեմալական շարժման հետ և իրենց գործողություններով փորձում են աջակցել դրան: Ջնդեթի որդի Ալի Քեմալը հրաժարվում է վաշխառու Շտայների մոտ աշխատելուց և ստիպում լքել քաղաքը: Ջնդեթի կին Ազիզեն, դուստրերը՝ Յըլդըզն ու Հիլալը, հիվանդանոցում բուժքույր են և պարբերաբար հայտնվում են հակահունական գործողությունների կիզակետում:

Թուրք կերպարների շարքում իսկապես բացասական դիմագիծ ունի միայն Ջնդեթի մանկության ընկեր Թ-նֆիքը, որը, իր շահից բացի, ոչ մի սրբություն չի ճանաչում: Նա համագործակցում է ն հույների, ն անգլիացիների, ն քեմալականների, ն սուլթանի կողմնակիցների հետ: Թ-նֆիքի կերպարում խտացված են երիտթուրքերի և սուլթանական կառավարությունների վատագույն գծերը, որոնք հակադրվում են ազգայնական շարժմանը մոտ կանգնած ղեկավարների հայրենասիրությանն ու համարձակությանը:

Թուրք-հունական հակադրության մեջ հեղինակները չեն մոռանում նաև ցույց տալ կողք կողքի տարիներ շարունակ ապրած թուրքերի ու հույների բարեկամությունը, որ անասան է մնում նույնիսկ բարդությունների անվերջանալի շղթայի համատեքստում: Հեղինակները, օգտագործելով տեղացի հույների համար թուրքերեն «ոում», իսկ եկվոր զինվորների համար «յունան» բառերը, որոշակի ջրբաժան են մտցնում «մեր» և «օտար» հույների միջև:

«Իմ հայրենիքը դու ես» հեռուստասերիալի առանցքային եզրը, իհարկե, հայրենիքն է, որի մասին Ջնդեթի կրակոտ խոսքերով է սկսվում սերիալը: Բառն այս կամ այն կերպ բազմիցս շեշտվում է բոլոր մասերում՝ ստիպելով նույնիսկ անտարբեր հեռուստադիտողին որոշակի հարգանքով լցվել իրենց երկիրն այդքան սիրող մարդկանց նկատմամբ: Այս տեսանկյունից քարոզչությունը հասնում է իր թիրախին: Հայրենասիրության ամենակարևոր խորհրդանիշը դրոշն է (սա պարզ է դառնում նույնիսկ Ջնդեթի աղջիկների անուններից) . Զմյուռնիա եկող Հունաստանի փոխվարչապետին «ըստ արժանվույն» դիմավորելու համար թուրք երիտասարդները խնդրում են իրենց մայրերին հսկայական դրոշ կարել և իրենց կյանքի գնով բացում են այն հունական դրոշի վրայից ճիշտ և ճիշտ այն պահին, երբ փոխվարչապետը ժամանում է (մաս 15): Որոշ ժամանակ անց անգլիացիների հետ իբր պայման կապելով՝ նրանց զենք վաճառել համաձայնած Էշրեֆ փաշայի ուղարկած սնդուկներում անգլիացի դիվանագետ Համիլթոնը տեսնում է ոչ թե հրացաններ, այլ դրոշներ (մաս 20): 15-րդ մասում ներկայացված պատմությունը հասարակական մեծ արձագանք է առաջացնում. պարզվում է, թե ով և ինչպես է թուրքական դրոշը Զմյուռնիայում կախել: Հեռուստասերիալում հույն նորեկ զինվորականները Զմյուռնիայում իրենց օտար են զգում և ցանկություն ունեն առաջին իսկ հնարավորության դեպքում Հունաստան վերադառնալ:

Խորհրդանշական է նաև, ազգային-քաղաքական պատկանելությունից կախված, քաղաքը «Իզմիր» կամ «Զմյուռնիա» կոչելը: Երբ Վասիլիի որդին՝ Լեոնը, օգտագործում է «Իզմիր» անվանումը, Հիլալը հասկանում է, որ նա վերջնականապես հրաժարվել է հունական ինքնությունից և անցել քեմալական բանակի շարքերը (մաս 26): Հեռուստասերիալն ավարտվում է Զմյուռնիայի՝ թուրքական բանակի գրավմամբ . Ջնդեթն ու Ազիզեն զոհվում են, սակայն նրանց երեխաները շարունակում են ապրել Իզմիրում:

Քաղաքում բռնկված հրդեհի պատմությանն ու հույների հետագա ճակատագրին հեռուստասերիալում անդրադարձ չկա:

«Իմ հայրենիքը դու ես» հեռուստասերիալը Թուրքիայում հասարակական քննարկումների առարկա է դառնում: Ստեղծագործական թիմի աշխատանքը, դրականից²¹ բացի, արժանանում է նաև խիստ բացասական գնահատականների²²: 2016 թ. հու-

21 “Bir TV dizisinden öte: Vatanım Sensin,” <https://www.aydinlik.com.tr/haber/bir-tv-dizisinden-ote-vatanim-sensin-cuneyt-akalin-kose-yazilari-mayis-2018>, դիտվել է՝ 09.08.2022:

22 “İstiklal Marşı tartışmasına Vatanım Sensin de mi giriyor,”? <https://www.ulusal.com.tr/istiklal-marshi-tartismasina-vatanim-sensin-de-mi-giriyor-makale,7033.html>, դիտվել է՝ 11.08.2022:

լիսի 15-ի հեղաշրջման փորձի համատեքստում ֆիլմարտադրողը մեղադրվում է քողարկված գյուլենական քարոզչության համար. քննադատության հիմնական թիրախը գյուլենական դպրոցների մասին պատմող սցենարիստ Նաջաի Շահինի մասնակցությունն էր «Իմ հայրենիքը դու ես» հեռուստասերիալի ստեղծման աշխատանքներին: Հասարակական ճնշման ներքո նրա անունը հանվում է ենթագրերից: Սրան հակառակ՝ մի շարք լրատվամիջոցներ պնդում են, որ հեղինակները, Աթաթուրքի անունն օգտագործելով, գյուլենականություն են քարոզում²³:

Ըստ լրագրող Սալիհ Թունայի՝ հակահունական շարժման ղեկավարներից Էշրեֆ փաշայի՝ Ջնդեթին ուղղած «Հանուն հայրենիքի հայրենիքի դավաճան կղառնամ» արտահայտությունը²⁴ հիմքեր է ստեղծել, որ հուլիսի 15-ի հեղաշրջման փորձի կազմակերպիչներն ինքնարդարանան: Մեկ այլ լրագրողի՝ Յաշար Աքսոյի գնահատականով՝ հույների դաժանությունը ոչ բավարար չափով է ներկայացված. «Հույները եթե նկարեին այս ֆիլմը, իրենք իրենց այսպիսին ցույց կտային, նման կատակերգություն պատկերացնելն անգամ անհնար է», – նշում է նա²⁵: Ավելին, ըստ Աքսոյի, անհավանական է, որ Իզմիրում հույն զինվորականը քաղաքավարի վերաբերվեր թուրք կնոջը, իսկ սիրահարվելու մասին խոսք լինել անգամ չի կարող: Նույն հեղինակը Ջնդեթի կերպարը կոչել է «Գյավուր Մյումինի սարսափելի նմանակում²⁶»: Լրագրող Յուքսել Այթուղն էլ իր հոդվածում գրում է, որ նույնիսկ հույներն իրենք իրենց այսքան դրական չէին կարող ցույց տալ: Մեջբերելով ֆիլմում հույն զինվորների՝ Նազիլիեում թուրքերի վրա կրակելուց հրաժարվելու դրվագը՝ նա նշում է, որ, ըստ այդ տրամաբանության, «հավանաբար Իզմիրն էլ Ներոնն է վառել»²⁷: 2017 թ. սկզբին սերիալի շուրջ կրքերն այնքան են թեժանում, որ լրագրողներ Յեներ Գյունեշն ու Էգե Քըրբաշը ֆիլմի դրական ու բացասական կողմերի մասին հոդվածների «պատերազմ» են սկսում²⁸:

Այսպիսով, «Իմ հայրենիքը դու ես» հեռուստասերիալում հույնի «փոքրոգի» կերպարը հակադրվում է թուրքի «ազնիվ», «արդարամիտ» կերպարին: Թե՛ քաղաքական, թե՛ ռազմական, թե՛ կենցաղային ոլորտներում սյուժեի հեղինակները զուգահեռաբար ներկայացնում են հույներին և թուրքերին՝ ցածրացնելով առաջիններին և բարձրացնելով վերջիններին: Թուրքական քարոզչության դասական կանոնին հետևելով՝ հույներին մեղադրում են դաժանության, անմարդկային վերաբերմունքի

23 FETÖ'cü o dizide Atatürk'ün rolü neydi,? <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/salih-tuna/2018/11/24/fetocu-o-dizide-ataturkun-rolu-neydi>, դիտվել է՝ 19.08.2022:

24 “Vatanım Sensin” dizisinde tepki çeken sahne,! <https://m.yeniakit.com.tr/haber/vatanim-sensin-dizisinde-tepki-ceken-sahne-253214.html>, դիտվել է՝ 27.08.2022:

25 “ Bu diziyi ancak bir Yunan böyle çekerti,” <https://www.yeniasir.com.tr/yasam/2017/03/24/bu-diziyi-ancak-bir-yunan-boyle-cekerdi>, դիտվել է՝ 27.08.2022:

26 Նույն տեղում:

27 Vatanım Sensin'e şok suçlama: “Yunanlılar çekse ancak bu kadar olur,” <https://www.medyaradar.com/vatanim-sensine-sok-suclama-yunanlilar-cekse-ancak-bu-kadar-olur-haberi-643367>, դիտվել է՝ 09.08.2022:

28 “Aydinlik'ta “Vatanım Sensin” tartışması: Kim, ne yazdı, <https://www.ulusal.com.tr/medya/aydinlikta-vatanim-sensin-tartismasi-kim-ne-yazdi-h141482.html>, դիտվել է՝ 09.08.2022:

համար, միևնույն ժամանակ, լռության մատնում Զմյուռնիայում թուրքերի ոճրագործությունները: Ավելին, թուրքական քարոզչամեքենայի մեկ այլ կանոնի համաձայն, փորձում են Հունաստանում ապրող հույներին տարանջատել թուրքաբնակ «հավատարիմ» հույներից, որոնց հունական իշխանություններն իբր մոլորեցնում են:

Այսպիսով, հեռուստասերիալի օրինակով տեսնում ենք, թե ինչպես է նորոյա փաթեթավորմամբ ներկայացվում թուրքական քարոզչությունը, որն անխուսափելիորեն ազդում է ոչ միայն ներքին, այլև արտաքին լսարանի վրա՝ կեղծելով պատմական իրողություններն ու ձևախեղելով հույների կերպարը:

“THE SHEEP IN WOLF’S CLOTHING”: DEMONIZATION OF GREEKS IN TURKISH PROPAGANDA (CASE STUDY OF TV SERIES “YOU ARE MY MOTHERLAND”)

Naira H. Poghosyan

Yerevan State University, Armenia

SUMMARY

The phenomenon of the Turkish TV series that has become more and more popular all over the world since the 2000s has been studied by the public, journalists, and academic circles. Researchers emphasize the propaganda function of telenovelas (especially historical ones) as a tool of “soft power” utilized to influence foreign audiences. However, TV shows play an equally crucial role in conveying certain messages to Turkish TV viewers. One of the best examples of this approach is the film “You Are My Motherland” directed by Yaghmur and Durul Taylan.

Izmir (Smyrna) of 1919-1922, the anti-Turkish policy pursued by the Greeks and the Kemalist movement are represented in the context of the history of the family of the Turkish officer Cevdet, captured by Greeks. The plot of the TV series mixes love and betrayal, old secrets, and unexpected revelations. In this paper is highlighted how Greek and Turkish heroes are opposed in the film, shown the main features of the “demonization” of the Greeks through this opposition, and also present the techniques used to glorify the Turks.

Key words: Turkish TV shows, Izmir, Greeks, Kemalist Movement, soft power.

“ОВЦЫ В ВОЛЧЬЕЙ ШКУРЕ”: ДЕМОНИЗАЦИЯ ГРЕКОВ В ТУРЕЦКОЙ ПРОПАГАНДЕ (НА ПРИМЕРЕ ТЕЛЕСЕРИАЛА “ТЫ МОЯ РОДИНА”)

Наира А. Погосян

Ереванский государственный университет, Армения

Феномен турецких сериалов, которые начиная с 2000-ых годов пользуются большой популярностью во всем мире, изучался как общественно-публицистическими, так и академическими кругами. Исследователи подчеркивают пропагандистскую функцию теленовелл (особенно сериалов на историческую тематику) как инструмент «мягкой силы», направленной на зарубежную аудиторию. Однако сериалы играют не менее значимую роль в передаче определенных сообщений и турецким зрителям. Одним из лучших примеров такого подхода является многосерийный фильм «Ты моя Родина» режиссеров Ягмура и Дурула Тайлана. В контексте истории семьи турецкого офицера Джевдета, оказавшегося в греческом плену, описываются Измир (Смирна) 1919-1922 годов, проводимая греками антитурецкая политика и кемалистское движение. В сюжете сериала смешаны любовь и предательство, старые тайны и неожиданные откровения. В статье выделены основные пласты противопоставления греческих и турецких героев сериала, показаны особенности «демонизации» греков посредством этого противопоставления, а также представлены основные приемы, используемые для героизации турок.

Ключевые слова: турецкие сериалы, Измир, греки, кемалистское движение, мягкая сила.

Հեղինակի մասին

About the author

Об авторе

Նաիրա Հ. Պողոսյան, բանասիրական գիտությունների թեկնածու, արևելագետ (թյուրքագետ), ԵՊՀ արևելագիտության ֆակուլտետի թյուրքագիտության ամբիոնի ապիստենտ:

Ուսումնասիրությունների ոլորտները՝ թուրքական միգրանտական գրականություն, ժամանակակից թուրքական գրականություն, հայկական թեմատիկան թուրքական գրականության մեջ, հայատառ թուրքերեն, հուշագրություններ:

Էլ. փոստի հասցե՝ nairapoghosyan@ysu.am

Naira H. Poghosyan, PhD in Philology, orientalist, Assistant Professor at the Department of Turkic Studies, Faculty of Oriental Studies, Yerevan State University.

Research Fields: Turkish Migrant Literature, Modern Turkish Literature, Armenian Subject in Turkish Literature, Armeno-Turkish, Memoirs.

E-mail: nairapoghosyan@ysu.am

Наира А. Погосян, кандидат филологических наук, востоковед (тюрколог), ассистент Кафедры тюркологии факультета востоковедения Ереванского государственного университета.

Область исследований – турецкая мигрантская литература, современная турецкая литература, армянская тематика в турецкой литературе, армянографичный турецкий, мемуары.

Эл. почта: nairapoghosyan@ysu.am